

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

УДК 373(438)

Лариса Сливка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті висвітлено наповнення чинних навчальних програм початкових шкіл Республіки Польща здоров'язберезувальною тематикою. В 1 – 3 класах здоров'язберезувальна освіта реалізується через фізичне виховання, природничу та соціальну освіти, в 4 – 6 класах вона здійснюється під час вивчення природи, комп'ютерних занять, технічних занять, іноземної мови, музики, але провідну роль виконує тут фізичне виховання. З'ясовано, що у змісті цієї дисципліни окремо представлено і тематичні блоки навчання здоров'ю.

Ключові слова: освіта, здоров'язберезувальна тематика, початкова школа, молодші школярі, фізичне виховання.

Літ. 8.

Лариса Сливка, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики начального образования
ГВУЗ “Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника”

РЕАЛИЗАЦИЯ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЯЮЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬША

В статье представлено наполнение действующих учебных программ начальных школ Республики Польша здоровьесохраняющей тематикой. В 1 – 3 классах здоровьесохраняющее образование реализуется через физическое воспитание, природоведение и социальное образование, в 4 – 6 классах оно осуществляется во время изучения природоведения, компьютерных занятий, технических занятий, иностранного языка, музыки, но ведущая роль принадлежит тут физическому воспитанию. Выяснено, что в содержании этой дисциплины отдельно представлены тематические блоки обучения здоровью.

Ключевые слова: образование, здоровьесохраняющая тематика, начальная школа, младшие школьники, физическое воспитание.

Larysa Slyvka, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy of Primary Education Department State Higher Educational Establishment
Prykarpatskiy Vasyl Stefanyk National University

THE REALIZATION OF HEALTH-KEEPING EDUCATION IN POLISH PRIMARY SCHOOLS

The article highlights the filling of Polish primary school current educational programs by health-saving topics. It has been found that all disciplines have the potential to create students' life skills, conducive to physical, mental and social health. At the first educational stage (grades 1 – 3), healthkeeping education is inculcated primarily through physical education, natural science and social education. The formation of the habits of healthy lifestyles in grades 4 – 6 is carried out during the study of music, nature, computer lessons, technical classes and foreign language.

Health-saving themes are widely represented in the educational disciplines such as: “Education for life in the family” and “Nature” (various information, relative to health topics, accumulated in thematic blocks of nature, “Me and my environment”, “Man and the environment”, “Health and Care of Health”).

The leading role in the healthkeeping education of elementary school students is fulfilled by physical education, the tasks of which are realized through thematic blocks: The diagnosis of physical training and physical development; Health education; Sport of life and leisure; Safe physical activity and personal hygiene; Sport; Dancing. As a result of theoretical and practical classes on physical education at the end of grade 6, students should have a number of life skills and skills that are conducive to health, such as: taking care of personal hygiene and cleanliness of clothing, knowledge of value of the rational nutrition and physical activity provides to health; capacity to describe the principles and methods of tightening the body; taking care of the correct posture; keeping up the principles of safe behavior during motor activity; the knowledge concerning what person ask for help in the case of threat to life or health; the correct behavior in a situation of illness, etc.

Keywords: an education, the health-saving themes, a primary school, children of primary school, the physical education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вітчизняна освіта розвивається у руслі стратегій Європейського Союзу. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність оновлення змісту освіти, зокрема, зміни підходів до його конструювання. Актуальною проблемою початкової школи у цьому контексті є поєднання предметної основи навчання з інтеграцією і диференціацією змісту [1, 20 – 21].

Щодо змісту освіти, спрямованої на формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів, то чільна його частка зосереджена у курсі “Основи здоров'я”, натомість слабкими залишаються інтеграційні та міжпредметні зв'язки щодо формування життєвих навичок, сприятливих для здоров'я.

Істотним доповненням до створення інтегративної моделі здоров'язбережувальної освіти в навчальних закладах України може стати доцільне використання відповідного досвіду початкових шкіл Республіки Польща.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Методологічні засади освітніх реформ представлено у дослідженнях Л. Березівської, Н. Бібік, О. Локшиної, О. Савченко, А. Сбруєвої, ін. Тенденціям реформування шкільної освіти у Європі та Польщі присвячено роботи А. Васильок, І. Малицької. Зміст і форми організації здоров'язбережувальної діяльності засобами освіти у Польщі стали предметом наукових пошуків Т. Єрмакової, В. Єфімової, О. Міхальської, І. Мордвінової. Водночас цілісного дослідження щодо вивчення здоров'язбережувального контенту польської освіти ще немає.

Мета статті – проаналізувати наповнення чинних навчальних програм початкових шкіл Республіки Польща здоров'язбережувальною тематикою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Протягом ХХ – початку ХХІ ст. система шкільної освіти Польщі неодноразово реформувалася, цей процес зумовлювався суспільно-політичними, соціально-економічними, ідеологічними та освітньо-культурними процесами і характеризувався циклічністю.

Відтак, на різних етапах розвитку країни суттєво відрізнялася і здоров'язбережувальна освіта: це стосувалося в однаковій мірі її структури, рівнів, змісту й організаційних форм.

Початок ХХІ століття ознаменувався тим, що в навчальних планах загальноосвітніх закладів

вперше в історії шкільництва Польщі здоров'язбережувальна освіта (*edukacja zdrowotna*) декларувалася як важливе завдання школи [5]. Здоров'язбережувальну освіту польські теоретики трактують як дидактично-виховний процес, в якому учні вчаться як жити, щоб: зберігати і удосконалювати здоров'я власне та інших людей, також створювати середовище, сприятливе для здоров'я, а у разі хвороби або неповносправності лікуватися, радити собі та зменшувати негативні наслідки останніх [7, 2].

З 2008 року здоров'язбережувальним контентом було поступово наповнено низку навчальних дисциплін. Порівняно із попередніми програмами, так звана “міжпредметна стежка” стала характеризуватися значно більшим числом тем відповідного змісту, а новим підходом у розв'язанні проблеми здоров'язбережувальної освіти стало її поєднання із навчальною дисципліною “Фізичне виховання” [3].

Нині на першому освітньому етапі (1 – 3 класи початкової школи) блок “фізичне виховання і здоров'язбережувальна освіта” є одним з одинадцяти напрямів інтегрованого навчання і реалізується головню через фізичне виховання, природничу освіту та соціальну освіту [6]. Принагідно зазначимо, що зміст здоров'язбережувальної освіти на цьому етапі максимально достосовано до специфічних освітніх потреб учнів цієї вікової категорії, а саме: з огляду на статистичні дані захворювань 6 – 9-річних дітей (надвага і ожиріння – 21%, проблеми із зором – 15%, порушення слуху і мови – 10%, порушення рухових функцій – 10%), перевага у навчанні основ здоров'я надається відповідним темам [4].

В 4 – 6 класах початкової школи здоров'язбережувальну освіту “розкладено” на низку різних предметів [2, 5], але “ведучу роль” виконує фізичне виховання [7, 2].

Нижче охарактеризовано вимоги до навчальних досягнень, які учні повинні виявити наприкінці першого і другого освітнього етапів. Зміст вимог яскраво ілюструє вектори здоров'язбережувальної тематики навчальних дисциплін початкової школи.

Соціальна освіта (Edukacja społeczna), I етап, учень: знає, де можна безпечно організувати заботи, а де не можна і чому; здатен повідомити дорослих про нещасний випадок, загрозу, небезпеку, знає номери телефонів швидкої допомоги, пожежної служби, поліції, а також загальнопольський номер служб екстреної допомоги 112; відрізняє, що є добре, а що є погане у контактах із ровесниками і дорослими; старається бути справедливим і чесним; не

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

кривдить інших, допомагає слабшим і тим, хто цього потребує [8, 10].

Комп'ютерні заняття, I етап, учень: знає, як користуватися комп'ютером, щоб не зашкодити здоров'ю. II етап, учень: дотримується основних принципів безпечної та гігієнічної праці при комп'ютері, називає загрози, які виникають в результаті неправильного використання комп'ютера; знає, що довготривала, безперервна робота з комп'ютером може псувати зір, навантажувати хребет; має уявлення про те, що "спілкування" з комп'ютером обмежує соціальні контакти; має уявлення про небезпеки, які виникають з анонімних контактів; знає про обмеження щодо користування комп'ютером, Інтернетом [8, 14 і 57].

Технічні заняття, I етап, учень: знає небезпеки, які виникають внаслідок неправильного використання інструментів і пристроїв; знає, як безпечно користуватися засобами комунікації; знає, як поводитися у разі нещасного випадку (для прикладу, вміє повідомити дорослих, знає номери телефонів екстрених служб). II етап, учень: безпечно приймає участь у дорожньому русі як пасажир, пішохід і велосипедист; обговорює способи поведінки в ситуаціях, небезпечних для здоров'я чи життя; дбає про власну безпеку і безпеку інших, зокрема: підтримує порядок навколо себе та в місці праці, допомагає у цьому іншим; доцільно використовує інструменти та технічне обладнання [8, 15 і 60].

При вивченні *іноземної мови* на II освітньому етапі вивчаються теми про особисту гігієну та самопочуття людини. Наприкінці вивчення дисципліни *музика* на II освітньому етапі учень: співає, піклуючись про гігієну голосу (за допомогою дихальних вправ і дикції) [8, 30 – 33].

Метою дисципліни *Виховання для життя* у сім'ї є демонстрація вартості сім'ї у приватному житті людини, формування розуміння і прийняття власних фізіологічних та психічних змін у період статевого дозрівання. Змістове наповнення дисципліни охоплює теми про: родинні зв'язки, емоційні та інші стосунки в родині; конфлікти та їх розв'язання; материнство і батьківство; базові знання про будову і функціонування репродуктивної системи людини; вагітність, розвиток плода, пологи, прийняття дитини в якості нового члена сім'ї; різниця і подібність між хлопцями і дівчатами; ідентифікація із власною статтю; акцептація і повага до тіла; фізичні і психічні зміни періоду дозрівання у підлітковому віці; різноманітні, індивідуальні темпи розвитку; гігієна періоду дозрівання; право людини на

інтимність і охорона цього права; асертивне ставлення; сутність товаришування і дружби, взаємна повага, надання допомоги, співпраця, емпатія.

Природнича освіта, I етап, учень: в міру своїх можливостей дбає про здоров'я і безпеку своє та інших; знає про небезпеки, які можуть походити від рослин та тварин, а також про такі небезпеки, як повінь, ураган, снігопад, лавина тощо; орієнтується, як треба поводитися в таких ситуаціях; називає основні частини тіла; знає основні принципи раціонального харчування; розуміє необхідність контролю стану здоров'я і дотримується рекомендацій лікаря і стоматолога [7, 3 – 4; 8, 11 – 12]. В результаті опанування змістом *Природи* на другому освітньому етапі учень: розпізнає ситуації, загрозливі для здоров'я і життя, здійснює діяльність щодо збільшення безпеки власної та інших; діє свідомо щодо охорони власного здоров'я; називає приклади правильного проведення вільного часу з урахуванням безпеки під час ігор і рухливих забав, а також під час руху по дорогах; перелічує основні засади безпечної поведінки вдома, поведінки з електричними приладами, користування газом, водою; пояснює негативний вплив алкоголю, нікотину і психоактивних субстанцій на здоров'я людини, подає приклади асертивної поведінки у випадках тиску оточення [7, 3 – 7; 8, 42].

Після вивчення тематичного блоку "Я і моє оточення" згаданої дисципліни учень: перелічує позитивні і негативні чинники, які впливають на його самопочуття у школі та вдома і пропонує способи усунення негативних чинників; описує правильно організоване місце для навчання учня початкової школи; обґрунтовує необхідність планування занять протягом дня і тижня; розпізнає і називає деякі рослини (в тому числі домашні), які містять отруйні або шкідливі для людини субстанції і подає правила поведінки з ними [8, 42 – 43]. У тематичному блоці "Здоров'я і піклування про здоров'я" учень: подає приклади негативного впливу деяких видів тварин, рослин, грибів, бактерій, вірусів на здоров'я людини, характеризує поведінку, яка запобігає хворобам, що переносяться і викликаються ними; перераховує принципи поведінки з продуктами харчування від моменту їх купівлі до споживання (термін придатності, зберігання, приготування страв); перелічує засади правильного харчування і застосовує їх; застосовує принципи піклування про власне тіло (гігієна шкіри, волосся, зубів, нігтів, а також одягу); характеризує основні принципи охорони органів зору і слуху; описує принципи надання першої допомоги при деяких

травмах (забитті, вивихах, переломах, рваних ранах, укусах, ужаленнях), може викликати допомогу у різних ситуаціях; називає приклади поведінки і ситуацій, які можуть загрожувати здоров'ю і життю людини (наприклад, розірвання бомби, пожежа, аварія на дорозі, їзда на лижах, купання в недозволених місцях); розуміє значення символів, розміщених на упаковці засобів для чистоти і використовує ці засоби згідно з їхнім призначенням [8, 47 – 48].

Фізичне виховання і здоров'язбережувальна освіта, I етап, учень: дбає про особисту гігієну і чистоту одягу; знає, яке значення для здоров'я має раціональне харчування і фізична активність; знає, що самостійно не може вживати ліків і застосовувати різноманітні хімічні засоби не за призначенням; дбає про правильну поставу (сидячі за партою, при столі); дотримується засад безпечної поведінки під час рухливих занять; використовує спортивний інвентар за призначенням; може вибрати безпечне місце для рухливих ігор та забав. II етап, учень: безпечно використовує знаряддя і спортивні прилади; називає принципи безпечного поводження біля води і в горах; описує методи загартовування організму [7, 4 – 6; 8, 15 – 16].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз навчальних програм початкових шкіл Республіки Польща засвідчив багатопредметну модель реалізації здоров'язбережувальної освіти: тематикою щодо формування навичок, сприятливих для здоров'я, пронизано низку навчальних предметів природничого і гуманітарного профілю. Такий підхід дозволяє пов'язати навчальний матеріал з основ здоров'я з життям, розширити відповідний досвід учнів постійним залученням й аналізом життєвих вражень під час вивчення різних дисциплін. Провідну роль у формуванні знань і навичок щодо здоров'я та здорового способу життя виконують “Фізичне виховання” та “Природа”.

Можемо констатувати, що здоров'язбережувальна освіта розглядається польськими теоретиками і практиками як конструктивний, інтелектуальний і соціальний процес, з акцентом на доцільність знань та їх подальшого використання. Крім іншого, багатопредметна (інтегративна) модель здоров'язбережувальної освіти передбачає активну участь учителя у процесі розробки змісту аналізованої освіти.

Перспективами подальших розвідок вбачаємо вивчення змісту програм навчальних закладів Польщі щодо їх наповнення життєвими навичками, які сприяють соціальному та

психічному здоров'ю (психосоціальними компетентностями).

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О.Я. *Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів* / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 2002. 368 с.

2. Bulak Marcin. *Edukacja zdrowotna w szkole* / Marcin Bulak // *Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białostoku. Kwartalnik nr 4 (14)*. – 2015. – PP. 5 – 15.

3. Frołowicz T. *Edukacja zdrowotna w podstawie programowej różnych przedmiotów. Wychowanie fizyczne* / T. Frołowicz // *Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole. Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli szkół podstawowych* / red. B. Woynarowska. Warszawa: ORE, 2014. – SS. 79 – 100.

4. Mazur J. *Wynik badań HBSC 2010, Raport techniczny* / J. Mazur, A. Małkowska Szukutnik. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Matki i Dziecka, 2011. – SS. 79 – 100.

5. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. 2009, Nr. 4, poz. 17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<https://www.portaloswiatowy.pl>>. Загол. з екрану. – Мова пол.

6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. 2014, poz. 803). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20140000803>>. Загол. з екрану. – Мова пол.

7. Woynarowska Barbara. *Edukacja zdrowotna w podstawie programowej kształcenia ogólnego, jako fundament dla szkolnego programu profilaktyki* / Barbara Woynarowska. Warszawa: ORE. 9 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<https://www.ore.edu.pl/promocja-zdrowia/4420-edukacja-zdrowotna-w-podstawie-programowej>>. Загол. з екрану. – Мова пол.

8. *Załącznik nr 2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*. – 80 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf>. Загол. з екрану. – Мова пол.

REFERENCES

1. Savchenko, O. Ya. (2002). *Dydaktyka pocatokowoyi shkoly: pidruchnyk dla studentiv*

pedagogicznych fakultetiv [Elementari school didactics: a textbook for students pedagogical faculties]. Kyiv: GenezaPubl., 368 p. [in Ukrainian].

2. Bulak Marchin (2015). *Edukacja zdrowotna w szkole* [Health education in school]. *Rochniki Naukowe Vyzhshey Shkoly Vychovanya Fizychnego i Turystyki* v Bialostoku. Bialostok, 4 (14), pp. 5 – 15. [in Polish].

3. Frolovich, T. (2014). *Edukacja zdrowotna v podstavye programovey ruzhnykh pshedmiotuv. Vychovane fizychno* [Health education in the core curriculum of various subjects. Physical education]. *Organizatsiya i realizatsiya edukatsiyi zdrotovney v shkole*. Poradnik dla dyrektoruv shkul i nauchychieli shkul podstavovych. Varshava: ORE Publ., pp. 79 – 100. [in Polish].

4. Mazur, J. (2011). *Vynik badan HBSC 2010, Raport techniczny* [HBSC 2010 Study Report, Technical Report]. Varshava: Instytut Matki i Dziecka Publ., pp. 79 – 100. [in Polish].

5. Rozpoznienie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. v spravye podstavy programovey vychovanya pshedshkolnego oraz kshtalcenya ogulnego v poshchegulnyh tyпах shkul [Regulation of the Minister of National Education of 23 December 2008 on the core curriculum of pre-school education and general education in particular

types of schools]. [Electronic resource]. Access mode: <<https://www.portaloswiatowy.pl>>. [in Polish].

6. Rozpoznienie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmienyayonce rozpoznienie v spravie podstavy programovey vychovanya pshedshkolnego oraz kshtalcenya ogulnego w poshchegulnyh tyпах shkul [Regulation of the Minister of National Education of 30 May 2014 amending the regulation on the core curriculum of pre-school education and general education in particular types of schools]. [Electronic resource]. Access mode: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20140000803>>. [in Polish].

7. Voynarovska Barbara. *Edukacja zdrowotna v podstavye programovey kshtalcenya ogulnego, yako fundament dla shkolnego programu profilaktyki* [Health education in the core curriculum of general education as a foundation for the school's prevention program]. Varshava: ORE Publ., 9 p. [Electronic resource]. Access mode: <<https://www.ore.edu.pl/promocja-zdrowia/4420-edukacja-zdrowotna-w-podstawie-programowej>>. [in Polish].

8. Zalonchnik nr. 2. *Podstava programova kshtalcenya ogulnego dla shkul podstavovych* [Annex no. 2. Core Curriculum for General Education for Primary Schools]. 80 p. [Electronic resource]. Access mode: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/08/zalacznik_2.pdf>. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 25.07.2017

“...наші знання ніколи не можуть мати кінця саме тому, що предмет пізнання нескінченний”.

Блез Паскаль
французький філософ, письменник

“Кожен великий успіх науки має своїм джерелом велику сміливість уяви”.

“Людина, по справжньому мисляча, черпає зі своїх помилок не менше пізнання, ніж зі своїх успіхів”.

Джон Дьюї
американський філософ і педагог

“Могутність істинна – розум досконалий. Сила з розумом велику користь приносять тим, хто має їх. Без розуму ж тільки шкодить”.

Сократ
давньогрецький філософ

“Три риси роблять з людини диво – і це вищі дари Верховної Щедроти: плідний талант, глибокий розум, витончений і щасливий смак”.

Бальтасар Грасіан-і-Моралес
іспанський прозаїк

